

ДУХОВНО — МОЛІТОВНЕ ЗІТХАННЯ БОГОМОЛЦІВ

**НАРОДЖЕНЕ В ХРАМІ
ПІД ЧАС МОЛІТВИ
ПРЕП. ЄФРЕМА СІРІНА**

ГОСПОДИ І ВЛАДИКО ЖИТТЯ МОГО!

Господи и Владыко живота моего!	Господи і Владико життя мого!
Дух праздности, зныния, любовначалия и празднословия не даждь ми.	Духа лінивства, безнадійності, владолюбства і марнослів'я не дай мені.
Дух же целомудрия, смиренномудрия, терпения и любви даруй ми, рабѹ Твоемѹ.	Духа ж ціломудрості, смиренномудрості, терпіння і любові даруй мені, рабу Твоєму.
Ей, Господи, Царю!	Так, Господи Царю!
Даруй ми зрети моя прегрешения,	Дай мені бачити мої гріхи,
И не осуждати брата моего,	І не осуджувати брата мого,
Иже благословен еси во веки веков. Аминь.	Бо Ти благословенний на віки віків. Амінь.

Частина I. Пролог (передмова).

Ось і прийшов час Великого посту, і знову в храмах священники з амвона проказують слова покаянної молитви далекого подвижника із Сирії, – диякона Едеської церкви – святого Єфрема Сиріна¹. Земляки називали його Сирійським пророком, а сьогоднішні християни називають його учителем вселенської церкви. Сирія і Месопотамія,

¹ ЄФРЕМ СІРІН (бл. 306, Нізібія - 9 червня 373, Едесса) - християнський богослов і поет, один з Вчителів Церкви IV століття. Канонізований до лику преподобних. Пам'ять в Православній церкві звершується - 10 лютого (28 січня ст. ст.).

береги Середземного моря, Єгипет і Кесарія чули натхненні пісні - вірші великого глашатая віри IV століття. Його твори читались в церквах Сходу відразу після віршів Святого Письма. Григорій Ніський², - богослов, філософ, оратор, дивовижно щедрий талантами говорив, що йому потрібно прославляти того Єфрема, чиє життя і настанови сяють у всьому світі. Блаженний Феодорит³ називає його «дивовижним Єфремом». Екзегет (тлумач) Святого Письма, церковний поет, вчитель християнського життя, проповідник сердечного каяття – таким постає Єфрем Сирін.

Людина замислюється, чуючи Єфремову молитву, що читається під час посту. Відчуваючи приємність і силу великого подвижника, пізнає значимість великого посту, в якому зростає заклик до покаяння.

Єфрем Сирін підтримує заклик мудрого Ездри, який встановив єдиний канон Старозавітних книг, котрий проголошує: **«Покайтесь перед Господом Богом»**. (1 Езд.10:11) Сам Господь сповістив біля моря Галілейського: **«Покайтеся і віруйте в Євангеліє»**. (Мк.1:15)

«Покаяння повинно стати невід'ємним і для мене», так думає один богомолець, який благоговійно стоїть в цей час у храмі. «Все життя перед уявним поглядом. Покаянний настрій під час посту абсолютно перероджує мене, робить чистіше, відроджує, об'єднує з подвижниками і проповідниками. Закон Божий – отець посту, християнське

² ГРИГОРІЙ НІСЬКИЙ (бл. 335 - 394, Каппадокія) - християнський богослов і філософ, єпископ міста Ніси (Мала Азія). Святий Отець і Вчитель Церкви. Один з трьох великих «каппадокійців» - молодший брат Василія Великого, близький друг Григорія Богослова.

³ ФЕОДОРІТ КІРСЬКИЙ (386-457) - християнський богослов і екзегет. Представник Антіохійської школи богослов'я, єпископ міста Кір (Сирія).

терпіння – мати, сестри – віра і надія, брати посту – праведники, які цілували його як найкращого друга. Якщо піст полегшує душу, спробую і я піддатися цьому очищувально-покаянному лікувальному засобу» - продовжує думку богомолець. А в цей час священник, який звершує богослужіння, проголошує молитву: «Господи и Владыко живота моего!» (Господи і Владико життя мого!).

Частина II. Дух лінивства⁴ (праздности).

Священик на амвоні продовжує молитву: «Дух праздности, ъныния, лѣноначалиа и празднословия не даждь ми ...». Духа лінивства, безнадійності, владолюбства і марнослів'я не дай мені.

Продовжує думку богомолець: «Якби я зміг виконати слова цієї молитви, то багато в житті заіскрилося б в правдивому світлі розуміння нашого призначення і мета стала б зрозумілою. Не потрібно мені ліниство, тобто бездіяльність, безпечність душі і тіла, яка є матір'ю багатьох, якщо не всіх пороків». Ліниство розм'якшує розум, душа і тіло псуються від неробства – як свіжа вода застоюється в стоячих водоймах. Ледарство приносить загибель душі, розкрадає блага які там були. Одна година доброї праці перевищить багато років бездіяльності. В ледачому неробстві, як на необробленому полі, не виросте

4 ЛІНИВСТВО - від старослов'янського «ПРАЗДНОСТЬ» - корінь всіх гріхів, основний людський недуг, який отрує душу. Це - лень і пасивність всієї нашої істоти, що тягне завжди «вниз» і завдяки якому протягом всього нашого життя ми розтрачуємо дані нам духовні сили. Плід ледарства - безнадійність (зневіра). Синоніми: бездіяльність, неробство, лінощі, байдкування. Антоніми: активність, діяльність, зайнятість, працелюбство.

нічого, крім бур'янів. Сили людини, її здібності - стираються, як порожні жорна в млині, між якими немає пшениці. Зітруть себе жорна, тобто таланти і здібності, в порошок, перебуваючи у ледарстві, горе на душі буде звеличуватися від виснажливого лінивства, так як тільки на дереві праці (або роздумів, або сердечної молитви) виростають квіти і плоди істинної насолоди.

Частина III. Дух безнадійності⁵ (Уныния)

Продовжує священник молитву на амвоні, просячи Владика життя не дати йому і всім, хто молиться «духу лінивства і безнадійності». Він знає, що просить Господа, Якому надав своє життя, але мені-то, перш ніж прийняти цю молитву, треба пізнати або наблизитися до Христа, до Його вчення, - думав богомолець. Чи можу я вимовити ці слова: «Владико життя мого». Хіба я не був настільки егоцентричний, що представляв своє життя в своїх руках або залежним від збігу певних обставин. Сумніви мучили мене і не легко прийняти на віру невивадливу розповідь про Промисел Божий, коли навколо панує свавілля, безсердечність, а добро залишається непоміченим. Коли по-справжньому стає холодно і безнадійно в цьому світі - звертаєшся до закладеної в тайниках душі пам'яті і згадуєш про Бога. Але тут не тільки треба включити пам'ять серця,

⁵ БЕЗНАДІЙНІСТЬ (зневіра) - від старослов'янського «УНЫНИЕ» - почуття внутрішньої незадоволеності і спустошення, яке полягає в розслабленні сил людської душі і небажанні боротись заради свого порятунку в вічності. У православній аскетиці безнадійність (зневіра) визнається не звичайним психологічним станом, а пристрастю, шостою із восьми головних. Страсть зневіри виражається в сердечній тузі, обезсиленні розуму, ліні та інших станах. Безнадійність - це самогубство душі.

а й усього себе безроздільно віддати Всевишньому. Здається прийшов цей час, останній мій шанс, рятувальний круг, яким необхідно піти від спокуси безнадійності (зневіри), про яку також говорить молитва. На початку життя небагато робив доброго, але коли увійшов у «дорослість» безглуздо творив таке, що соромно згадувати про це. Не зібрав добрий врожай з ниви життя, багато падінь, розтрачених надій, безглузлого проведення часу в компанії «вип'ємо і знову наллємо», бурхливого гніву, нестриманості, нетактовності. Голова посріблена інеєм, скоро прийде неміч, а яку відповідь, яку спадщину, пам'ять залишу по собі. Тому й смуток настає, а де межа між ним і відчаєм? Краще забутися і заснути сном спогадів, але це просто старіння, дряхлість, безвольність, гріх, який роз'їдає душу.

Молитва Єфрема Сиріна продовжується. Добре, що думка біжить швидше вимовлених слів і розтягує короткий час. Про зневіру (безнадійність), розпач чується в молитві. Думки йдуть одночасно: «а куди втечеш від прожитого даремно і розтраченого»? Але це ж демонічне, не моє! Я хочу бути християнином, і навіть якщо втрачено час благополуччя, дух мій залишиться. Не дай мені, Господи, розтратитися духом своїм - ось тоді все втрачено. Як важко отримати прощення за гріх «безвихідної» безнадійності (зневіри), тому що по своїй суті вона бореться з можливістю попросити прощення, закриває двері до покаєння, ображає і відкидає одне з найбільших властивостей носія Добра - Боже милосердя. Воно дає

прощення. Нещасливий Юда, зневірився в Божому милосерді. Хіба ми можемо виміряти милосердя Боже? І тому ми не можемо впадати у відчай, сумувати - про що і просить затвердити своєю печаткою Єфремова молитва.

Господи, дай мені надію і віру в те, що милість Твоя нескінченна, як і Ти. Якщо Ти Агнець Божий, що взяв на Себе гріхи всього світу - візьми і моє покаяння в гріхах моїх.

Міркуючи логічно, то якби Іуда замість дерева на якому він у розпачі повісився, коли всі надії його впали, побіг до іншого дерева - на якому висів розіп'ятий Христос, то разом з розбійником який покався, без жодних «продажних» срібняків, динарів пішов за зрадженем ним Ісусом. Немає пізнього каяття, поки людина жива. Лише тільки після смерті необхідно відкинути надії на власні сили, а значить і особистісне покаяння. Але навіть на порозі смерті ліки покаяння виліковують, і тому стоїть священник перед царськими вратами іконостасу, засвідчуючи за себе і всіх, хто молиться в храмі слова подвижника з далекої Сирії.

Частина IV. Дух владолюбства^б (любоначалия).

Послухаємо молитву далі: «Господи і Владико життя мого! Духа лінивства, безнадійності, владолюбства і марнослів'я не дай мені»!

Слово владолюбство (бажання начальствувати або жадоба влади) стає особливо зрозумілим через українську народну приказку: «на два пана три гетьмана». В плоть нашого народу, та й не тільки нашого, ввелось владолюбство – бажання хоч би трохи, але керувати, обов'язково маючи від цього «годування» і владу.

Чому ж Єфрем просить не давати йому владолюбства, та тому що, чи часто ми буваємо начальниками над самими собою, чи вміємо керувати собою? Чи готові дати відповідь на Страшному Суді не тільки за себе, але і за інших? Чи начальницький цинізм дійшов до образи добрих, а суворість не поширюється на злих і підступних? «Ми зовсім забули, думає людина що знаходить віру, що обов'язок керуючих спасати а не губити. В нашому ж кривому дзеркалі бачиться тільки жорстокість і байдужість «дорвавшись» до влади (ймовірно, теперішні начальники засвоїли старослов'янське слово «рвеніє», що означає норовистість, розбрат, сварку). Де тут вмістити співчуття до людини і справедливість?».

^б ВЛАДОЛЮБСТВО - від старослов'янського «ЛЮБОНАЧА́ЛИЕ» - бажання начальствувати, жадоба влади або похоть влади - гріх, від якого слід позбавлятися усіма силами. «Хто хоче бути першим, хай буде з усіх останнім і слугою». (Мк.9:35)

Частина V. Дух марнослів'я⁷ (празднословия).

Просить Єфрем Сирін вилучити у нього марнослів'я, тобто пустих безглузких слів і промов.

Добре слово завжди зігріє, а інше слово гірше меча. Часом одного марного, безрозсудно сказаного слова досить, щоб принести нещастя. Ми створені Словом Творчим, хіба можна марнотратити безрозсудні, пусті, лайливі слова, що ганьблять весь рід людський?

Слово – наш образ думок, вираження переживань, почуттів, воно говорить про душевний стан людини. Як багато – думає богомолець – я вимовив барабанних слів «все гриміло а всередині слів зяяла⁸ порожнеча». Єфрем так пояснив пустослів'я: «Сад без огорожі буде затоптаний і спустошений; і хто не стереже свої уста, той погубить плоди чеснот⁹». Якщо добра розмова ллється як срібло, а мовчання часом стає золотом, то як визначити марнослів'я? Захищаючи себе збереженням уст – дивишся, а душа почала від скверного очищатися.

7 МАРНОСЛІВ'Я (пустомовство, пустослів'я) – від старослов'янського «ПРАЗДНОСЛОВІЕ» - надмірні розмови або на недушекорисні (недушеспасительні) теми. Сюди ж відносяться сміхотворство, плітки, наклепи, переказами чуток – гріх. «За всяке пусте слово, яке скажуть люди, вони дадуть відповідь в день суду: бо за слова свої будеш виправданий, і за слова свої будеш осуджений». (Мф.12:36-37)

8 ЗЯЯТИ, ЗІЯТИ - Бути широко відкритим, виявляючи всю свою глибину.

9 ЧЕСНОТА (доброчесність) - від старослов'янського «ДОБРОДÉТЕЛЬ» - визначений Богом образ внутрішнього розташування людини, що спонукає її творити добро. Чесноти містять в собі як добрі справи людини, так і добре розташування його душі, з якого відбуваються самі справи. Чеснота - це добро, яке увійшло в звичку. Існує кілька видів чеснот, які, хоча мають внутрішню єдність, тому-що походять від єдиного Бога, при цьому являють видиме різноманіття. У тому, що Господь пропонує для охочих досягти святості різні шляхи у вигляді різних чеснот, проявляється Його увагу до свободи людини.

Частина VI. Дух ціломудрості¹⁰ (целомудрїя).

Продовжується молитовне зітхання Єфрема, і просить він про те, щоб: «Дух ціломудрості, смиренномудрості, терпіння і любові був дарований нам». Дух ціломудрості (доброчесності), тобто чистота душі і тіла, тверезість¹¹, непорочність, скромність, доброзичливість. Ціломудреність - це розсудливість, чистота думок, тілесна чистота. Вороги ціломудрості – похоть і сластолюбство¹². Це не любов і Єфрем пояснює: «Як вогонь не може горіти без дров, так і наша немічна плоть, якщо не обтяжена пересиченням, не запалюється похиттю, але буває спокійна і покірна волі Господній». Неціломудренний вступає в протиборство з Богом, і всі ці жорстокі акти насильства над іншим беззахисним людським тілом - плоди вогню хтивого розбещення.

«Скільки гріховних помислів і дій можна було б уникнути, мислить богомолець в церкві, якщо згладити (знищити) їх пам'яттю своєю, тоді сластолюбство не змусить нас робити те, про що сказати соромимося».

10 ЦІЛОМУДРІСТЬ - від старослов'янського «ЦЕЛОМУДРІЕ» - християнська чеснота; 1) непорочність, внутрішня чистота, цілісність помислів і вчинків, тілесна чистота; 2) невинність, цнотливість; 3) розсудливість.

11 ТВЕРЕЗІСТЬ - від старослов'янського «ТРЕЗВЛЕНІЕ» - християнська чеснота, яка полягає в уважному ставленні до духовного життя, тобто в зберіганні себе від гріха при невпинному зверненні до Бога. Прояв невпинного духовного пильнування на шляху спасіння.

12 СЛАСТОЛЮБСТВО (хтивість) - від старослов'янського «СЛАСТОЛЮБИЕ» - пристрасть, що виявляється в надмірному прагненні до плотських, душевних (чуттєвих) і духовних насолод. Сластолюбство поряд зі срібллюбством і славолюбством в аскетичі визначається як корінна страсть, що походить від кореня страстей — самолюбства.

Частина VII. Дух смиренномудрості¹³ (смиренномудрості).

Ще про одну чесноту просить Єфрем Бога - смиренномудрість. Це по суті смиренність, тобто чеснота протилежна гордості. Смирення не повинно бути удаваним, таке діяння гірше гордості. Ввічлива і чемна людина істинно багата. Не треба цуратися смирення. Смирений не означає принижений або малодушний, тобто боягузливий, він навпаки, великий перед Богом і мислячими людьми, так як постійно працює над своєю досконалістю; критично ставлячись до власного звеличення та заслуг. Смирення - висота. Сам Господь говорить: **«Бо всякий, хто підносить сам себе, понижений буде, а хто принижує себе піднесеться»**. (Лк.18:14)

Ось, що сказав з приводу смирення наш Єфрем Сирін: «Згадуй про падіння сильних і смирайся в чеснотах своїх».

«Як прекрасно сказано – думає богомолець – навіть зробивши добру справу, не загордись, не кричи про це, не вихваляйся зробленим, продовжуй робити добро і менше думай про себе – тоді буде свято в твоїй душі». Зарозумілість - ознака бідності на розум, або просто дурості. Якщо хочеш здатися обмеженою людиною (дай Бог, хоча б не злою) – хизуйся своїм становищем, вигаданими достоїнствами, «самоствердженням», яке

¹³ СМиренномудрість - від старослов'янського «СМиренномудрие» - християнська чеснота; високий духовний стан, обумовлений: правильною думкою людини про себе як про створіння Боже, правильним ставленням до Господа як до Творця и Вседержителя, правильним ставленням до світу як до Божого творіння. Смиренномудрість - одна зі сторін чесноти - смирення. «Бог гордим противиться, а смиренным дає благодать» (Як.4:6; 1Пет.5:5; ≈Притч.3:34)

нічого спільного не має з справжньою гідністю і благородством. Смирення, тобто ввічливість і чемність – одна із ознак мудрої людини. Не той мудрий, хто уявив себе розумнішими за інших, але той розумний, хто пізнав своє недосконале знання і зцілювся від безплідних пурхань (літань) по поверхні наук. Хіба розумна людина буде серйозно відноситися до зовнішніх почестей. Вслухаємося в того-ж Сирина: «Хочеш бути великим? будь менше всіх». Можливо зміцнімося словами Христа: **«Хто хоче бути першим, нехай буде з усіх останнім і всім слугою!»**. (Мк.9:35)

Є над чим подумати - розмірковував богомолець. Свого часу дехто назвав себе «слугами народу». Скільки ж треба цинізму і показного народолобства, щоб утвердиться в «каліфствуванні¹⁴ хоч на годину»¹⁵. **«Хто має вухо (чути), хай чує!»**. (Откр.2:11)

14 КАЛІФСТВУВАТИ – керувати кимось, чимось, нетривалий час.

15 «КАЛІФ НА ГОДИНУ» – вираз з іронічним відтінком, характеризуючий керівників або начальників, які опинилися при владі тимчасово або випадково, чиє становище в керівному кріслі неміцне і недовге. Походить з легенди де каліф Багдада Гарун-аль-Рашид вирішив розважитися і дозволив одному зі своїх підданих тимчасово зайняти своє місце і «попрацювати» каліфом. (Порівняйте з давньогрецьким міфом про «Дамоклів меч»).

Частина VIII. Дух терпіння¹⁶ (терпенина).

Слідом за смиренням просить святий Єфрем і терпіння. Дивовижна чеснота, тому що в терпінні поєднується багато: тут надія, перенесення стійко неприємностей і нещасть (лих). Відтінок терпіння - поблажливість у ставленні до інших. Недарма наші предки називали терплячим сильну, могутню людину, здатну на мученицькі подвиги в ім'я досконалої ідеї. Терпелива людина - великодушна. Терпінням рятується душа. Добре сказано, євангельські заповіді приносять плід тільки в терпінні. Це слова Ісуса. Послухаємо кришталеву притчу Господа про сіяча, що вийшов сіяти словесне насіння: ***«А те, що впало на добру землю, це ті, які, почувши слово, добрим серцем і благим слухаючи слово, бережуть його і приносять плід в терпінні».*** (Лук.8:15) Поміркуємо, як часто ми затоптували насіння - Слово Боже, а ще частіше падало воно на кам'янистий ґрунт наших сердець, так як ми були нетерплячі до випробувань вірою, і до скорбот (горя) які відвідували нас. Сильна духом людина, навпаки, загартує, створить своє терпіння в нещастях і перебуваючи в них, збереже завжди надію. Згадаймо вічно юну мудрість наших предків, - подумав богомолець, - що виразилася в такому вислові: «Терпіння і труд все перетруть». Тут терпіння поставлене першим. Наскільки ж можна пояснити незрозуміле, щоб в одній молитві, по суті, єдиному

¹⁶ ТЕРПІННЯ - чеснота, яка полягає в добросердому перенесення всіх бід, скорбот і нещасть. Бог є «Бог терпіння і втіхи». (Рим. 15:5) Господь Ісус Христос служить найвищим зразком терпіння для всіх віруючих (Іс.53:7). У Новому Заповіті зразковим прикладом терпіння служить св. праведний Іов: «Ви чули про терпіння Йова і бачили кінець його Господа» (Як.5:11). Апостол Павло спонукає до терпіння всіх віруючих піднесеними словами - Євр.12:1-3.

молитовному зітханні висловити плірому, тобто повноту всього життєвого шляху людини.

Послухаємо апостолів, перших учнів Христа. Апостол Павло говорить: *«Від терпіння досвідченість, від досвідченості надія»*. (Рим.5:4) Ще: *«А все, що написано було раніше, написано нам на повчання, щоб ми терпінням і втіхою з Писання зберігали надію»*. (Рим.15:4) Апостол Павло так визначає ознаки справжнього апостольства в посланні до однієї з найзначніших ранньохристиянських церков: *«Ознаки Апостола виявилися перед вами всяким терпінням, знаменнями, чудесами і силами»*. (2Кор.12:12) Терпінням починається перерахування ознак апостольського достоїнства. А ось так звучить заповіт «апостола народів» Павла його улюбленому учневі Тимофію, який також став апостолом: *«Ти ж, чоловіче Божий ... досягай успіхів у правді, благочесті, вірі, любові, терпінні, лагідності»*. (1Тим.6:11) Це заповіт первоверховного апостола для усіх нас сьогоднішніх. *«Подвизайся добрим подвигом віри, держись вічного життя, до якого ти і покликаний, і сповідував добре сповідання перед багатьма свідками»*. (1Тим.6:12)

Частина ІХ. Дух любові¹⁷ (ЛЮБВИ).

Нарешті, молихь преподобний Єфрем про дарування любові. «Недарма – подумав богомолець – поет, притчомовець, проток і премудрий цар Соломон проголошував *«Бо міцна, як смерть, любов»*. (Пісн.8:6) Самого Бога земнородні сприймають, як любов. Це любов досконала. Пішли геть старозавітні уявлення про Бога який тільки карає. Божественної любові не погасять і річки, Господь благоденствує в любові і ми перебуваємо в Його любові».

Незадовго до Своїх страждань і мученицької смерті Ісус розмовляв зі Своїми учнями, відкриваючи їм таємниці. Першою і була таємниця Його серця. Христос говорив апостолам про любов один до одного, таку, якою Він полубив нас. Одним ланцюгом пов'язана заповідь любові до Господа і ближнього. Ісус іде на страждання заради любові до людей. Він вказав і на радість в тому стражданні, яке несе людина заради того кого любить. Ці скорботи за любимих обертаються в радість для душі. Хто зумів подолати випробування за близьких і далеких стає переможцем. Якщо любов перебуває з нами, – серед нас Сам страждаючий і потім торжествуючий Господь. Хто тоді зможе відлучити нас від Божої любові, якщо наша любов до людей нелицемірна, щира, якщо ми любов'ю служимо один одному. Тоді любов воістину плід Святого

¹⁷ ЛЮБОВ - Божественне ім'я, що відображає Божественну властивість, і основна християнська чеснота (цариця чеснот). «Більш за все вдягніться в любов, яка є сукупністю досконалості» (Кол.3:14).

Духа. Вкоренившись в любові до ближніх, розчиняючи наші взаємні немочі співчутливою любов'ю, живучи в цій любові, ми стаємо причасниками Царства Небесного.

Частина X. Даруй мені бачити мої гріхи і не осуджувати брата мого

(даруй ми зрети мої прегрешення и не осуджати брата моего).

Закінчується молитва Єфрема Сиріна проханням бачити свої гріхи і не осуджувати братів своїх. Так звучить заключний акорд: «Так, Господи Царю! Дай мені бачити мої гріхи і не осуджувати брата мого, бо Ти благословенний на віки віків». «Амінь», тобто воістину так.

Якщо ми бачимо свої гріхи, тобто впадаємо в гріх, ми не можемо сказати, що не знаємо про них, інакше уподібнимось Каїну, який вбивши брата сказав Богу, що не бачив убитого. Бачення гріхів змусить зробити наступний крок - відійти від гріха і більш не впадати в нього. Осудження ближнього є наслідком того, що ми чомусь приймаємо на себе обов'язки Божі, Верховного Судді. Але для виправлення (якщо це дійсно потрібно) можна знайти інший метод, такий як: порада, докір, розповідь Церкви, нарешті - власний приклад який підтвердить правильність шляху, до якого ми закликаємо, але не лихослів'я, осудження, тим більше насмішка. Інакше ми самі можемо зазнати більшого осудження від Господа.

Епілог (післямова)

Прихилимо коліна свого серця в покайній молитві Єфрема Сірина. «Прошу Господа, - майже в слух сказав окрилений віанням духоносно-молитовного зітхання богомолець, - допомогти зрозуміти душею цього вчителя Вселенської церкви». Він не тільки сирійський пророк, як його величали. Великий нізібієць¹⁸ близький всім, послухним голосу Бога і люблячим мудрість. Підемо слідом за Єфремом в середину IV століття. Поблизу великого міста Нізібія в Месопотамії на річці Мігдонії народився великий сирієць. Його батьки були бідні, але від них Єфрем отримав велике багатство. Він сам напише про це в «своєму викритті». «Від предків, - пише Сирін - я отримав настанову про Христа. Народивши мене по плоті вони вселили мені страх Господній ... Предки мої сповідували Христа перед суддею; я родич мученикам». Час був таким, що «кров християн ставала насінням нових сповідників», як скаже карфагенський пресвітер, учитель Церкви Тертуліан. У славному місті Нізібісі, важливому торговому центрі між Сходом і Заходом, змінювалися владики: македонські, римські. Імператори Траян і Адріан залишили свій слід в Нізібії: зміцнили і визначили столицею провінції, встановивши тверду державну владу, що сповідує язичництво. Довелося Єфрему стати «родичем мучеників». Промисел Божий відкрив багато вразливому і палкому юнакові. Життя його в молодості видається досить

18 НІЗІБІЯ (Нусайбін) - древнє месопотамське місто на південному сході Туреччини на кордоні з Сирією, розташоване в провінції Мардін. Нусайбін часів Єфрема був Сирійським містом — Нісібіс (Nisibis).

бурхливим, але він відчув Всевидяче Око, над усім наглядаюче і вирішив приєднатися до відлюдників, що живуть в горах. Ми бачимо його учнем святого Якова, чудового святителя Нізібії. Єфрем був присутній на I Вселенському Нікейському соборі в 325 році, вивчав Слово Боже, навчав інших в тій же Нізібії. У 363 році перси зруйнували училище і Єфрем перебрався в Едесу (Урфа), також одне із значних міст Месопотамії, свого часу колишню столицю Едеського царства. Багато завойовників звертали свій погляд на ворота Едеси. Нарешті, вона стала частиною Східної Римської імперії. Посилюється значення міста в юній християнській церкві і тільки в межах грізних стін Едеси виникають сотні монастирів (до 300). Єфрем тепер тут, тут училище його послідовників. Проповіді Єфрема розходяться по всьому світу, переводяться на грецьку мову, його книги (числом до 1000 за назвами) стали справжнім багатством світу, вірші Єфрема покладаються на народні наспіви і стають воістину народними піснями, проповіді «невченого і малотямущого» як Сирін себе називає, говорять про прекрасне знання творів як християнських так і язичницьких (еллінських) вчених, природознавства і язичницької міфології. Його тлумачення Святого Письма показує хороше знання єврейської мови, географії та етнографії Палестини. У проповідях Єфрем ратує за необхідність взагалі широкого знання і освіти. Проповіді Сиріна пройняті (сповненні) моральними прикладами. Єфрем ясно і чітко викладає свої думки. Це справжній

християнський оратор, але будучи поетом в душі, свої проповіді він перетворює в дивовижні гімни з багатьма алегоріями. Він бачить, що християнське суспільство і в його час в своєму житті далеко від ідеалу, і це викликає непідробну скорботу, яку Єфрем висловлює відточеними фразами про необхідність покаяння, віддалення від суєти, боріння з гріхами.

Тому так і звучить його маніфест, гімнологія, нарешті, просто доведена до найвищих вершин лаконізму, пристрасна молитва: «Господи і Владико життя мого! Духа лінивства, безнадійності, владолюбства і марнослів'я не дай мені. Духа ж ціломудрості, смиренномудрості, терпіння і любові даруй мені, раб Твоєму. Так, Господи Царю! Дай мені вачити мої гріхи, і не осуджувати врата мого, Бо Ти благословенний на віки віків. Амінь».

«Наскільки сам Єфрем, - продовжує мислити наш сучасний молитовник, - перейнявся її духом. Навіть проповідь, цього вселенського вчителя, про покаяння - розчинена надією на Божу доброту. Його проповідь завжди радісна. Дух животворить. Відсутній похмурий і безвихідний стан». Безнадійність (зневіра) тяжкий гріх. Єфрем, будучи аскетом, далекий від того, щоб пропонувати аскетичне утримання всім. Він прекраснодушно¹⁹ благословить шлюб і міцність сімейного союзу, батьків просить приймати добру, постійну участь у вихованні дітей, піклується (дбає) про влаштування хорошої сім'ї для дівчат, про працю юнаків на ниві служіння суспільству.

¹⁹ ПРЕКРАСНОДУШНІСТЬ - піднесено-сентиментальна налаштованість, заснована на ідеалізації почуттів і людських взаємин. Синоніми - ідеалістичність, сентиментальність, чуттєвість.

Єфрем в своїх проповідях говорить про найпотемніші і нагальні питання: Друге Пришестя, загальне воскресіння, страждання Христа. Піст, віра, терпіння, пороки і чесноти. Сирін не оминає їх своєю риторичною увагою. Він настільки мудрий, що відкидає будь-яку штучність і пишномовність. Покаянна тема все-таки пронизує все його життя, чому є найяскравішим свідченням ним вистраждана і пропонована християнам усіх часів молитва.

Слова святого Григорія Ніського про нього відображають дійсного Єфрема Сиріна: «Обличчя його цвіло і сяяло радістю, тоді як струмки сліз лилися з його очей». Зрозумілими стають молитовні зітхання Єфрема, його повчання і настанови: у них міцність духу і чистота душевного умиротворення, вони разюче підбадьорюють і втішають, нечестивість руйнується і лагідне розчулення приходить на місце страху, вони викликають сльози розчулення (співчуття) у тих, хто раніше їх не знав.

Вслухаємося в одне з повчань, майже історичну новелу «всесвітнього отця» (з кондака преподобному): «В один день, вставши дуже рано, вийшов я з двома братами (у Христі) з благословенного міста Едеси, звів очі свої на небо, яке подібно чистому дзеркалу, зі славою осяювало зірками землю, і в подиві сказав: якщо зірки сяють з такою славою, то як же засяють невимовним світлом Спасителя праведні і святі, що творили волю Бога, в той час, коли прийде Господь? Але коли згадав про пришестя Господнє, здригнулися кістки мої, душа і тіло затріпотіли, я заплакав в сердечному болю і сказав: яким опинюся я, грішник, в

той страшний час? Як стану перед престолом Бога? Як мені недосконалому, мати місце з досконалими? Як безплідному, бути в числі тих, що принесли плоди правди? Що мені робити, коли святі у світлицях небесних будуть пізнавати один одного? Хто впізнає мене? Мученики покажуть свої рани, подвижники – чесноти, а я що покажу, окрім ліні і недбальства?» Ось чому кондак преподобному, тобто коротка пісня в похвалу святому Єфрема звучить так: «Повсякчас провидячи судний час, ридав еси гірко Єфреме, як люблячий безмовність, трудолюбивим був еси в ділах учительства, преподобний; тим більше, отче всесвітній, лінивих підіймаєш до покаяння».

Десь біля полудня богомолець вийшов з храму, декілька годин богослужіння пройшло як одна хвилина, відчувався благодатний стан душі, яка проснулася від черствості гріха через зустріч з Світлом Христовим, що просвічує всіх. На небі грало сонце, кидаючи жменями різнокольорові відблиски на дерева і кущі, що почали розпускатися, на траву що прорізуючись зеленіла, на всю природу яка прокинулася від зимового стояння і немов раділа покаянню людини.

23 березня 2017 р.

ієрей Іоанн Юрцун

Господи и Владыко живота моего!	Господи і Владико життя мого!
Дух праздности, сныния, любоначалия и празнословия не даждь ми.	Духа лінивства, безнадійності, владолюбства і марнослів'я не дай мені.
Дух же целомудрия, смиреномудрия, терпения и любви даруй ми, рабѹ Твоемѹ.	Духа ж ціломудрості, смиреномудрості, терпіння і любві даруй мені, рабѹ Твоємѹ.
Ей, Господи, Царю!	Так, Господи Царю!
Даруй ми зрети моя прегрешения,	Дай мені бачити мої гріхи,
И не осуждати брата моего, Ико благословен еси во веки веков. Аминь.	І не осуджувати брата мого, Бо Ти благословенний на віки віків. Аминь.

